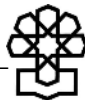

نظارت پارلمان بر قوه مجریه (۲)
مطالعه موردی انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا، آلمان
و جمهوری اسلامی ایران

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
	گفتار اول - شیوه‌های نظارت پارلمانی در انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا، آلمان و
۳	جمهوری اسلامی ایران
	گفتار دوم - نتایج مطالعه تطبیقی نظارت پارلمانی در انگلیس، فرانسه، آمریکا، ایتالیا و
۲۳	آلمان
۲۷	منابع و مآخذ

نظارت پارلمان بر قوه مجریه (۲) مطالعه موردی انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا، آلمان و جمهوری اسلامی ایران

چکیده

یکی از حوزه‌های مطالعاتی مهم در بخش پژوهش قانونگذاری، بررسی ابعاد نظارت پارلمانی و ارزیابی میزان اثرگذاری و کارایی آن در پارلمان‌های مختلف است. اهمیت نظارت پارلمانی به حدی است که در اصول متعدد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بارها مورد تأکید قرار گرفته است. سیر عملکرد مجلس اول تا نهم نیز نشان می‌دهد با گذشت هر دوره، اهتمام نمایندگان و اعضای هیئت رئیسه مجلس برای رفع کاستی‌ها و تقویت جایگاه نظارت پارلمانی در چارچوب قوانین بالادستی کشور افزایش یافته است.

شناخت ابزارهای نظارت پارلمانی در کشورهای مختلف، دریچه‌ای از تجربه‌های گوناگون پیش روی کارشناسان و نمایندگان مجلس خواهد گشود. در این میان یکی از روش‌های ارتقای نظارت پارلمانی، بهره‌گیری و بومی‌سازی تجربیات سایر مجالس قانونگذاری متناسب با نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران است.

مقدمه

یکی از اساسی‌ترین صلاحیت‌ها و اختیارات پارلمان، «نظارت» است. از آنجا که پارلمان‌ها، نماد اراده عمومی و حاکمیت ملی هستند جایگاه نظارت پارلمانی برجسته‌تر می‌شود.

رای عدم اعتماد به دنبال استیضاح، طرح سؤال‌های کتبی و شفاهی از وزیران و نخست‌وزیران در رژیم‌های پارلمانی و تحقیقات پارلمانی در رژیم‌های ریاستی از زمره وسایلی است که در شمول ظرفیت‌های نظارتی پارلمان‌ها قرار می‌گیرند.^۱

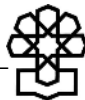
«استیضاح»^۲ نوع سخت‌تر نظارت مجلس بر قوه مجریه است. در برخی پارلمان‌ها برای اینکه نظارت بر اعمال قوه مجریه مستمر و مؤثر باشد، «کمیسیون دائمی شکایات» را تأسیس کرده‌اند.^۳ این کمیسیون وظیفه دارد هر شکایتی را که از قوه مجریه می‌رسد دریافت و به قوه قضائیه منتقل کند. تشکیل کمیته‌های تحقیق و تفحص نیز در اروپای غربی از قدرت کمتری برخوردار است، با این حال پارلمان این کشورها در سال‌های اخیر مخصوصاً در انگلیس درگیر تحقیقات منظم‌تری شده و بر سیاست حکومت تأثیر گذاشته‌اند.^۴ در این گزارش به بررسی تطبیقی شیوه‌های نظارت مجالس قانونگذاری در برخی کشورهای دارای نظام پارلمانی، ریاستی و شبه‌ریاستی پرداخته می‌شود.

۱. ابوالفضل قاضی، بایسته‌های حقوق اساسی، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۰، ص ۲۵۴.

2. Interpellation

۳. عبدالحمید ابوالحمد، مبانی سیاست، چاپ ششم، ج ۱، تهران، انتشارات توس، ۱۳۷۰، ص ۱۹۲.

۴. ژان بلاندل، حکومت مقایسه‌ای، ترجمه: علی مرشدزاده، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۳۵۸.

گفتار اول - شیوه‌های نظارت پارلمانی در انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا، آلمان و جمهوری اسلامی ایران

۱-۱. نظارت پارلمانی در انگلیس

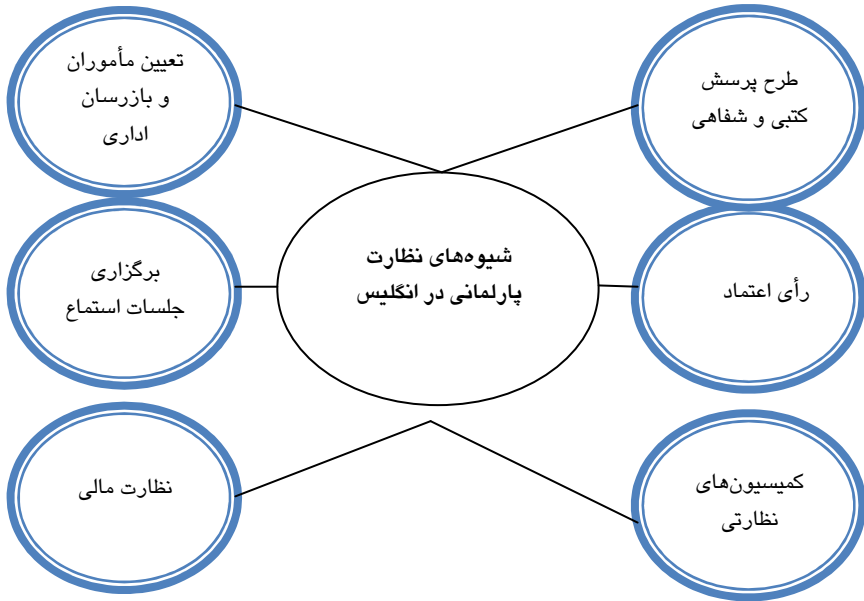
در انگلیس، پارلمان شامل «مجلس لردها» و «مجلس عوام»^۱ است. نظارت و کنترل قوه مجریه یکی از وظایف و اختیارات مجلس عوام انگلیس است که حتی می‌تواند به‌عنوان راه‌حلی نهایی به برکناری قوه مجریه نیز رأی دهد. نظارت بر قوه مجریه در این کشور از طریق دکتترین مسئولیت وزرا انجام می‌شود.

مهمترین ابعاد نظارت پارلمانی در انگلیس در شکل ۱ آورده شده‌اند.^۲

1. House of Commons , Lower Chamber , Lower House

2. Shepard, Mark Administrative Review and Oversight: The Experience Of Westminster-as Cited in Trends in Parliamentary Oversight, eds: Pelizzo, Riccardo, Stapenhurst, Rick and Olson, David (world Bank Institute)

شکل ۱. ابعاد شیوه‌های نظارت پارلمانی در انگلیس

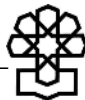

۱-۱-۱. پرسش‌های شفاهی و کتبی

در مجالس قانونگذاری که با الگوبرداری از پارلمان انگلیس شکل گرفته‌اند؛ طرح پرسش، یکی از ابزارهای مهم نظارت پارلمانی است. در انگلیس هریک از وزراء، هرچند هفته یکبار، نوبت حضور در مجلس نمایندگان را به دست می‌آورند ولی نخست‌وزیر هر دو هفته یکبار در مجلس حضور می‌یابد.^۱

سؤالات به دو گونه شفاهی و کتبی پرسیده می‌شوند و به بیشتر سؤال‌های شفاهی به صورت کتبی پاسخ می‌دهند. با آغاز قرن بیستم طرح پرسش‌های کتبی در

1. Irwin Helen, Opportunities for Backbenchers. In Michael Ryle And Peter G. Richrds, (eds), The Commons Under Scrutiny, London:Routledge, 1988, pp.77-82.

پارلمان شکل گرفت درحالی که هیچ محدودیت زمانی در مورد پرسش‌های شفاهی وجود نداشت. امروزه به پرسش‌های شفاهی از حدود ساعت ۱۴/۳۵ تا ۱۵/۳۰ دقیقه روزهای دوشنبه، سه‌شنبه و پنج‌شنبه پاسخ داده می‌شود. دستور کار مجلس نیز پرسش‌های تعیین شده برای هر روز را براساس ترتیب عددی، تعیین کرده است. حدود ۳-۴ دقیقه وقت، صرف هر پرسش می‌شود. بنابراین وقتی برای پرسش‌های جزئی باقی نمی‌ماند. نمایندگان مجلس هر روز می‌توانند حداکثر دو پرسش طرح کنند. امروزه حدود ۴،۵۰۰ پرسش شفاهی در یک دوره مطرح می‌شود. پرسش از نخست‌وزیر (حدود ۰/۵ ساعت در روزهای چهارشنبه) زمانی است که ماهیت و طبیعت انتقادی پارلمان بیش از هر وقت دیگر معلوم است و در این زمان مجلس جنجالی و پرسروصداست.^۱

پرسش‌های کتبی نیز به دو صورت وجود دارند. پرسش‌های کتبی عادی و پرسش‌هایی که برای دریافت پاسخ در روز معین نگاشته می‌شوند. مزیت دومی بر اولی به مشخص بودن زمان پاسخگویی و اطمینان به آن بازمی‌گردد. در این باره می‌توان روز پاسخ‌دهی را ۴۸ ساعت بعد از طرح پرسش تعیین کرد.^۲ به دلیل محدودیت وقت، به تدریج پرسش و پاسخ کتبی رواج بیشتری یافته است. هرچند ممکن است سخنگوی مجلس خواستار تبادل نظر شفاهی پیرامون هر پرسش باشد ولی در انگلیس نمایندگان برای کسب اطلاعات بیشتر از فرم‌های چاپی استفاده می‌کنند.^۳ تعداد طرح پرسش در مجلس لردها در قیاس با مجلس عوام به مراتب کمتر

1. Slik and Walters, r. How Parliament Works, Longman, 4th edn, 1998, pp. 186-188.

۲. حسین زارعی، مطالعه تطبیقی قانونگذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۴، ص ۱۷۰.

۳. دیوید اولسون، نهادهای مردمسالار قانونگذاری، ترجمه علیرضا طیب، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ۱۳۸۲، ص ۱۴۴.

است. پرسش‌های مربوط به خانواده سلطنتی یا کلیسا، پرسش‌های اهانت‌آمیز یا پرسش‌هایی که به مسائلی باز می‌گردند که دادگاه‌های مدنی یا کیفری راجع به آنها حکم صادر نکرده‌اند قابل پیگیری و طرح نیستند؛ البته در مورد اخیر، استثنایی هم وجود دارد که به تشخیص رئیس مجلس لردها بستگی دارد و در صورتی که موضوع از اهمیت ملی برخوردار باشد و اجازه طرحش باعث لطمه به رویه‌های رسیدگی قضایی نشود، پرداختن به آن منعی ندارد.^۱

هر روز صبح در شروع نشست، امکان طرح چهار پرسش از دولت وجود دارد اما هیچ عضوی از مجلس لردها نمی‌تواند در یک روز بیش از دو پرسش مطرح کند.^۲ در انگلیس وزرا در زمان پاسخگویی به نوبت حاضر می‌شوند؛ به طوری که هر وزیر حدود یک‌بار در هر ماه در پارلمان حضور می‌یابد تا به پرسش نمایندگان پاسخ دهد. در انگلیس مهلت پاسخگویی به پرسش کتبی، هفت روز پس از دریافت پرسش است.^۳

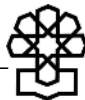
۲-۱-۱. رأی اعتماد

دولت انگلیس به رأی اعتماد اکثریت مجلس عوام نیاز دارد. رأی منفی مجلس به هریک از لوایح و پیشنهادهای دولت رأی عدم اعتماد پارلمان به دولت تلقی می‌شود. پارلمان انگلیس می‌تواند اموری را که اهمیت عمومی و فوری آنها با قطعیت مشخص است با فوریت مورد بررسی قرار دهد و درباره آنها تصمیم بگیرد. در اجرای این روش، رئیس مجلس از آغاز جلسه نسبت به قطعی و فوری بودن آن موضوع تصمیم می‌گیرد. حال اگر پیشنهاد از طرف هیئت دولت یا وزیری مطرح شده باشد و مجلس

۱. همان، ص ۱۷۰.

۲. همان، ص ۱۷۱.

3. Hironori Yamamoto, A Comparative Study of 88 National Parliaments, Switzerland: Inter-Parliamentary Union, 2007, p.58.

آن را تصویب نکند دولت یا وزیر مجبور به استعفاست.^۱

۳-۱-۱. کمیسیون‌های نظارتی

کمیسیون‌های مجلس عوام انگلیس، نمونه کمیسیون‌های موقت و موقتی هستند و در محیطی شکل گرفته‌اند که دو حزب قوی و هماهنگ به‌عنوان اکثریت و اقلیت وجود دارند. مهمترین کمیسیون نظارت پارلمانی در انگلیس، کمیسیون تحقیق است که از اواسط دهه ۱۹۷۰ با دو کمیته اداری و کنترل هزینه تأسیس شد. کمیته هزینه از طریق ۶ کمیته فرعی فعالیت می‌کند که کمیته‌های عمومی، دفاع و امور خارجی، محیط زیست و وزارت کشور، صنعت و بازرگانی، آموزش و هنر، استخدام و خدمات اجتماعی را شامل می‌شود. در حال حاضر ۱۶ کمیته تحقیق اداری وجود دارند و برای هریک از دپارتمان‌های دولت یک کمیسیون تحقیق تشکیل شده است.^۲

۴-۱-۱. مأموران و بازرسان اداری پارلمان

شیوه دیگر نظارت پارلمانی در انگلیس از طریق گماشتن مأموران و بازرسان اداری صورت می‌گیرد. این افراد حساب تمام سازمان‌های دولتی و نهادهای عمومی منطقه‌ای را تأیید و به پارلمان گزارش می‌کنند.^۳

۲-۱. نظارت پارلمانی در آمریکا

کنگره آمریکا شامل مجلس سنا و نمایندگان است. در ایالات متحده به دلیل تفکیک مطلق قوا، وزرا و رئیس‌جمهور در برابر کنگره مسئولیت ندارند. بنابراین ابزاری چون

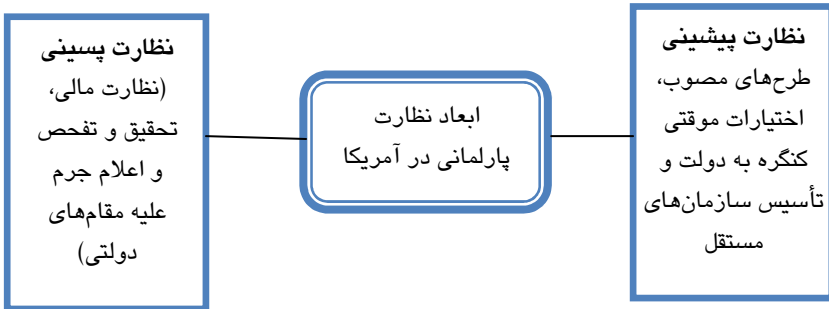
۱. سیدجلال‌الدین مدنی، حقوق اساسی تطبیقی، تهران، انتشارات پایدار، ۱۳۷۹، ص ۱۷۷.

2. Renven Hazan Y, Reforming Parliamentary Committees, Columbus, Ohio State University Press, 2001, pp.13-14.

3. Silk and Walters, op.cit, p.34.

پرسش و استیضاح نیز در دسترس نمایندگان قرار ندارد. نظارت بر اعمال قوه مجریه به دو صورت پیشینی و پسینی است که در شکل ۲ آورده شده‌اند.

شکل ۲. ابعاد نظارت پارلمانی در آمریکا^۱

مهمترین ابعاد نظارت پسینی کنگره آمریکا عبارتند از:

۱-۲-۱. نظارت مالی

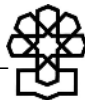
در آمریکا که دولت مسئولیت سیاسی در برابر کنگره ندارد و ابزار پرسش و استیضاح در اختیار کنگره نیست؛ نظارت پارلمان بر بودجه، راهی برای کنترل دولت است.^۲

با استناد به اصل اول قانون اساسی بخش هفتم و هشتم، کنگره می‌تواند از طریق تصویب یا عدم تصویب بودجه پیشنهادی، رئیس‌جمهور را زیر فشار قرار دهد.^۳

۱. ابوالقاسم مشیری، تاریخ سیاسی آمریکا، تهران، انتشارات اشرفی، ۱۳۶۱، صص ۱۷۷-۱۷۸.

۲. قاضی، پیشین، ص ۲۴۳.

۳. مشیری، پیشین، ص ۲۴۷.

۲-۲-۱. تحقیق و تفحص

کنگره با تشکیل کمیته‌های تحقیق، حق بررسی و تحقیق در امور اجرایی را دارد. در مجلس سنا تمامی کمیسیون‌ها و در مجلس نمایندگان سه کمیسیون وظیفه تحقیق و تفحص را برعهده دارند.

کمیسیون‌های ویژه تحقیق، اختیارات فوق‌العاده‌ای دارند و می‌توانند از کسانی که لازم است از آنها اطلاعاتی کسب شود دعوت به عمل آورند. اگر این اشخاص از حضور در کمیسیون سر باز زنند مشمول مجازات می‌شوند.^۱ درحالی که کنگره نمی‌تواند دولت را ساقط کند ولی هنگام تعیین اعضای قوه مجریه و بحث‌هایی که درباره تأیید اعتبار آنها در سنا می‌شود؛ جلسات استماع بسیار دقیقی را برگزار می‌کند.^۲

۳-۲-۱. اعلام جرم علیه مقامات دولتی

با استناد به بند پنجم بخش دوم قانون اساسی آمریکا، کنگره دارای اختیارات قضایی نیز است و این امر بازتاب مسئولیت جزایی دستگاه اجرایی در برابر پارلمان است. در این کشور، وزیران و کارکنان فدرال به‌تبع رئیس‌جمهوری مشمول مسئولیت جزایی در برابر کنگره هستند.

همچنین براساس بخش سوم اصل اول قانون اساسی آمریکا، مجلس سنا به‌طور انحصاری دارای اختیار رسیدگی به همه جرائم اعلام شده علیه مقامات دولتی است. زمانی که رئیس‌جمهور محاکمه می‌شود، ریاست جلسه با رئیس دیوان عالی کشور است. هیچ‌کس را نمی‌توان مجرم شناخت مگر اینکه دوسوم نمایندگان حاضر در این

۱. قاضی، پیشین، ص ۲۸۷.

۲. بلاندل، پیشین، ص ۳۵۸.

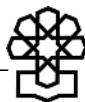
مورد اتفاق نظر داشته باشند.^۱

۱-۳. نظارت پارلمانی در فرانسه

پارلمان فرانسه براساس دو رکن «مجلس سنا» و «مجلس ملی یا مجمع ملی» شکل گرفته و متأثر از نظام شبه‌ریاستی است.^۲ در اصل بیستم قانون اساسی فرانسه تصریح شده: «دولت در برابر پارلمان، طبق شرایط بنابر رویه پیش‌بینی شده در اصل‌های چهارم و پنجم و پنجاهم قانون اساسی مسئول است». مهمترین ابعاد نظارت پارلمانی در فرانسه در شکل ۳ آورده شده‌اند.

1. <http://congressionalconstitutioncaucus-garrett.house.gov/resources/us-constitution>

۲. زارعی، ص ۳۵۲.

شکل ۳. ابعاد نظارت پارلمانی در فرانسه

۱-۳-۱. پرسش شفاهی

حق پرسش از حکومت در قانون اساسی ۱۹۵۸ وجود داشت ولی در بازنگری ۱۹۹۵ و ۲۰۰۸ قانون اساسی تقویت شد. حداقل هر هفته در یک نشست، حق تقدم به پرسش‌های نمایندگان داده می‌شود که دولت باید پاسخگو باشد (ماده ۴۸) پاراگراف ۶ از قانون اساسی).

محدودیت وقت، مسئله‌ای است که میزان پرسش‌های شفاهی را نسبت به سؤالات کتبی کاهش می‌دهد. در این پرسش‌ها از وزیر برای حضور در مجلس در وقت مقرر دعوت به عمل می‌آید. پرسش‌های شفاهی بیشتر جنبه فوری دارند و به دو گونه

شفاهی با مذاکره و شفاهی بدون مذاکره به کار گرفته می‌شوند. تفاوت پرسش شفاهی بدون مذاکره با پرسش شفاهی همراه مذاکره در این است که در شکل نخست، تنها طراح پرسش و وزیر پاسخگو پشت تریبون قرار می‌گیرند ولی در شکل دوم، علاوه بر آن به هر گروه پارلمانی، متناسب با تعداد اعضا فرصت سخنرانی داده می‌شود. پس از اصلاح قانون اساسی مورخ ۲۳ جولای ۲۰۰۸، وظیفه تنظیم اصول نشست پرسش‌های شفاهی بدون مذاکره برعهده کنفرانس رؤساست. تعداد پرسش‌های درخواستی هر نشست پیشتر ۲۵ سؤال بوده که در حال حاضر به ۳۲ پرسش افزایش یافته است. زمان قابل دسترس برای هر پرسش و حق دفاعیه از ۷ به ۶ دقیقه کاهش یافته است.^۱

۲-۳-۱. طرح پرسش از دولت

تفاوت طرح پرسش از دولت با پرسش شفاهی در سه مورد زیر است:

(الف) جلسات پرسش از دولت، شباهت به کنفرانس‌های مطبوعاتی دارد و نمایندگان بر سکوی خبرنگاران می‌نشینند.

(ب) پرسش‌ها از پیش مطرح و پیرامون آنها اطلاع‌رسانی نمی‌شود.^۲

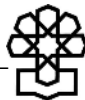
(ج) در اینگونه پرسش‌ها، تنها در مورد سیاست‌های کلی دولت با نخست‌وزیر مکاتبه می‌شود. این پرسش‌ها، باید مختصر، صریح و کاملاً قابل فهم باشند.^۳

سؤال کتبی از یک وزیر پرسیده می‌شود تا وی حداکثر ظرف مدت زمان دو ماه، پاسخ خویش را ارائه دهد. البته مهلت پاسخگویی در فرانسه به این پرسش‌ها یک ماه

1. Service Des Affaires International Et de Defence, The National Assembly In The French Institutions, Translated from French by M. Declan Mc Cavana, 33, rue Saint-Dominique-75355 Paris cedex 07, www.assemblee-nationale.fr, 2011, pp.361-362

2. *Ibid*, p.363

۳. زارعی، ص ۳۵۴.

است که تا یک ماه دیگر هم قابل تمدید است.^۱ از فوریه ۲۰۰۸ زمان اختصاص داده شده برای پاسخ وزیر از ۵ به ۴ دقیقه کاهش و برعکس تعداد پرسش‌ها از ۱۲ به ۱۵ پرسش افزایش یافته است.

۳-۱. کمیسیون‌های تحقیق و تفحص

پیشنهاد تشکیل کمیسیون‌های تحقیق و تفحص به درخواست هریک از نمایندگان مطرح و پس از بررسی‌ها در کمیسیون دائمی مرتبط، موضوع در صحن علنی مجلس به رأی گذاشته می‌شود. در صورت رأی مثبت، کمیسیون تحقیق تشکیل می‌شود. درخواست ایجاد کمیسیون تحقیق ممکن است با اکثریت آرای سه‌پنجم از اعضای مجلس رد شود. تشکیل این کمیسیون موردی است و تنها ۶ ماه فرصت دارد گزارش خود را به مجلس تحویل و کار را خاتمه دهد. در صورتی که گزارش کمیسیون در این ۶ ماه کامل نشود کار کمیسیون عقیم می‌ماند. همچنین پس از پایان مأموریت کمیسیون تحقیق، تا یک سال، کمیسیون دیگری با موضوع کاری کمیسیون فوق را نمی‌توان تأسیس کرد.

موضوعات قضایی از جمله مواردی‌اند که خارج از صلاحیت این کمیسیون قرار دارند و اگر در حین کار این کمیسیون، موضوع تحت پیگیری قضایی قرار بگیرد، کمیسیون باید به کار خود خاتمه دهد و تا پایان روند قضایی نیز اجازه حق ورود به آن را ندارد. گزارش کمیسیون تحقیق پس از بررسی‌های لازم، در روزنامه رسمی منتشر می‌شود مگر اینکه مجلس به دلیل محذورات آیین‌نامه داخلی، انتشار کامل یا بخشی از آن را جایز نداند.^۲

1. Hironori Yamamoto, A comparative study of 88 national parliaments, Switzerland: Inter-Parliamentary Union, 2007, p.58.

2. Article 144-2, http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#P1649_224365

۴-۳-۱. اطلاع‌رسانی به کمیسیون‌های دائمی یا ویژه

برمبنای ماده (۱۴۵) آیین‌نامه داخلی مجلس ملی، کمیسیون‌های دائمی یا ویژه می‌توانند برخی اعضای خود را به منظور انجام یک مأموریت برای بررسی چگونگی اعمال قانون، تعیین کنند. تفاوت این کمیسیون‌ها با کمیته‌های تحقیق به ماهیت نظارتی آنها بازمی‌گردد. زیرا کمیسیون‌های ویژه علاوه بر نظارت، صلاحیت اطلاع‌رسانی پیرامون قانونگذاری را نیز دارند.

۵-۳-۱. نظارت بر بودجه

براساس بند «۶» ماده (۱۴۰) آیین‌نامه داخلی مجمع ملی فرانسه، اسناد و اطلاعات کنترل بودجه ادارات دولتی تحت نظارت گزارشگر ویژه کمیسیون امور مالی و اقتصادی است.

۶-۳-۱. تصویب بیانیه سیاست‌های کلی دولت توسط مجلس سنا

در فرانسه تنها مسئولیت سیاسی دولت در مقابل مجلس ملی قابلیت طرح را دارد. براساس بند «۴» اصل چهل‌ونهم قانون اساسی فرانسه، مجلس سنا مرجع تصویب‌کننده سیاست‌های کلی دولت است.^۱

۷-۳-۱. طرح مسئولیت دولت

برمبنای بند «۱» اصل چهل‌ونهم قانون اساسی فرانسه، نخست‌وزیر پس از مشورت با شورای وزیران، سیاست‌های کلی دولت را به پارلمان ارائه می‌دهد.^۲ شیوه رأی‌گیری، اکثریت مطلق است و پس از طرح سیاست‌های کلی، مذاکره آغاز می‌شود. رأی مجلس ملی می‌تواند ثبات یا سقوط دولت را در پی داشته باشد.

۱. حسین زارعی، مطالعه تطبیقی نظام قانونگذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۴، ص ۳۶۳.

2. http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#titre_5

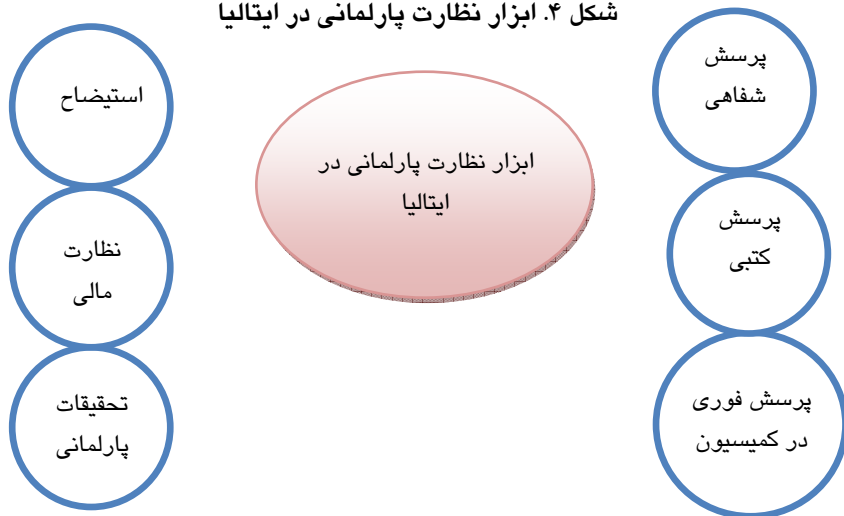
۸-۳-۱. طرح استیضاح دولت

براساس بند «۲» اصل چهل و نهم قانون اساسی فرانسه، اگر مجلس ملی بخواهد از فرآیند مسئولیت هیئت وزیران در پارلمان استفاده کند، باید طرح استیضاح دولت را تقدیم مجلس کند. استیضاح دولت به معنای رأی‌گیری علیه دولت در مجمع ملی فرانسه است که باید به امضای یک‌دهم کل نمایندگان برسد. اگر طرح توسط اکثریت رد شود، امضاکنندگان نمی‌توانند در طول آن دوره، طرح استیضاح جدیدی را به مجلس ارائه کنند.^۱

۴-۱. نظارت پارلمانی در ایتالیا

پارلمان ایتالیا شامل مجالس سنا و نمایندگان است. با رجوع به متن آیین‌نامه داخلی مجلس نمایندگان، ابزارهای نظارتی پارلمان ایتالیا در شکل ۴ آورده شده‌اند.

شکل ۴. ابزار نظارت پارلمانی در ایتالیا

۱. ابوالفضل قاضی، بایسته‌های حقوق اساسی، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۰، صص ۲۹۴-۲۹۵.

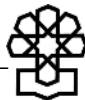
۱-۴-۱. پیشنهاد

براساس اصل یکصد و نهم قانون اساسی آیین‌نامه داخلی مجلس نمایندگان، رئیس گروه یا ده نفر از نمایندگان، حق پیشنهاد موضوع خاصی را از طرف مجلس دارند. مجلس، نظرات دولت و یک سخنران را در دفاع و مخالفت با آن می‌شنود و سپس داده‌ها را برای تنظیم مذاکره آماده می‌کند. اگر ارائه‌دهنده طرح، از آن صرف‌نظر هم کند در صورت پیشنهاد رئیس یکی از گروه‌ها یا ده نفر از نمایندگان به رأی گذاشته می‌شود.^۱

۱-۴-۲. پرسش

پارلمان می‌تواند وزرا را مورد سؤال قرار دهد. پرسش‌های پارلمان شامل پرسش‌های ساده و کتبی است. پرسش‌ها باید در گزارش رسمی مجلس منتشر شوند تا مورد توجه قرار گیرند. دو هفته بعد از آن، باید در اولین دستور کار جلسه، پرسش‌ها طرح شوند. در هر نشست هر نماینده بیش از دو پرسش نمی‌تواند بپرسد.^۲ ممکن است دولت بنا به دلایلی اعلام کند توانایی پاسخگویی به پرسش را ندارد. بنابراین باید ظرف یک ماه، روز معینی را برای پاسخگویی تعیین کند. در صورت حاضر نشدن پرسشگر در زمان پاسخ، پرسش از دستور خارج می‌شود. زمان پاسخ نباید بیش از ۵ دقیقه طول بکشد. ممکن است نماینده‌ای تقاضای پاسخ در کمیسیون را داشته باشد، در این صورت، رئیس مجلس پرسش را به رئیس کمیسیون تخصصی مربوطه ارجاع می‌دهد. پرسش باید ظرف ۱۵ روز، در اولین جلسه کمیسیون مطرح شود. پرسش و پاسخ آن در بولتن کمیسیون‌های پارلمانی منتشر می‌شوند.

1. Rule110-111-112, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
2. Rules128,129, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf

ممکن است نماینده هنگام طرح پرسش یا بعد از آن، تقاضای پاسخ کتبی را ارائه دهد. در این صورت دولت باید ظرف ۲۰ روز به پرسش پاسخ داده و آن را برای رئیس مجلس ارسال کند. در صورتی که ظرف مدت مقرر، دولت به پرسش پاسخ ندهد بنابر تقاضای پرسش‌کننده، رئیس مجلس، پرسش را در دستور کار اولین نشست کمیسیون مربوطه قرار می‌دهد.^۱

۳-۴-۱. استیضاح

نمایندگان می‌توانند درخواست استیضاح را به رئیس مجلس اطلاع دهند. این درخواست باید در گزارش رسمی منتشر شود. دو هفته بعد از ارسال این درخواست در نخستین دوشنبه برنامه کاری مجلس قرار می‌گیرد. هر نماینده در هر نشست نمی‌تواند بیش از دو استیضاح را مطرح کند.

گاهی ممکن است دولت قبل از مدت زمان مقرر یا قبل از روز استیضاح، اطلاع دهد بنا به دلایلی قادر به پاسخگویی نیست و خواستار برگزاری جلسه تا دو هفته آتی شود به شرط اینکه پرسش‌کننده تعویق زمان پاسخ را بپذیرد.

استیضاح‌کننده و نماینده دولت به ترتیب حق اظهار نظر بیش از ۱۵ دقیقه و ۱۰ دقیقه را ندارند. اگر موضوع از لحاظ سیاسی مهم باشد رئیس مجلس باید زمان بیشتری را به پرسش‌کننده اختصاص دهد.

استیضاح فوری ممکن است توسط کمتر از ۳۰ نماینده مطرح شود. هر رئیس گروه پارلمانی در مدت یک ماه کاری مجلس، نمی‌تواند درخواست بیش از دو استیضاح فوری را داشته باشد. هر نماینده نیز نمی‌تواند در یک دوره بیش از یک‌بار

1. 130-135, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf

درخواست استیضاح بدهد.^۱

۴-۴-۱. نظارت مالی و بودجه

برنامه‌ریزی مالی و اقتصادی دولت توسط کمیسیون بودجه بررسی می‌شود و پس از استماع نظرات سایر کمیسیون‌های دائمی و کمیسیون پارلمانی امور منطقه‌ای، رئیس مجلس آن را در وقتی محدود تنظیم می‌کند. کمیسیون بودجه، گزارشی به مجلس ارسال کرده و گزارش نمایندگان اقلیت ممکن است قرائت شود.^۲

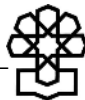
۴-۴-۵. تحقیقات پارلمانی

پیشنهاد تحقیقات پارلمانی با روش متداول لایحه انجام می‌شود. وقتی نماینده‌ای تصمیم می‌گیرد تحقیقی را پیش ببرد کمیسیون مربوط باید پیشنهادها را به صورتی ترکیب کند که منعکس‌کننده نظرات همه گروه‌ها باشد.^۳

۵-۱. نظارت پارلمانی در آلمان

آلمان دارای دو مجلس شورای ایالات (باندسرات) و مجلس فدرال (باندستاگ) است. مهمترین اهرم‌های نظارتی مجلس آلمان در شکل ۵ آورده شده‌اند.

1. 136-138, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf
 2. Rule143, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf
 3. Rule141,142, Rules of Production Chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf

شکل ۵. ابزار نظارت پارلمانی در آلمان

۱-۵-۱. اعلام اتهام در دادگاه قانون اساسی فدرال

براساس بند نخست اصل شصت و یکم قانون اساسی فدرال، مجلس فدرال یا شورای ایالات صلاحیت دارد در صورت نقض عمومی قانون اساسی، رئیس‌جمهوری را استیضاح کند. این پیشنهاد باید توسط حداقل یک‌چهارم اعضای شورای ایالات مطرح شود و در صورت رأی دوسوم اعضای مجلس فدرال و شورای ایالات، اجرایی می‌شود.

۲-۵-۱. رأی اعتماد یا عدم اعتماد

مجلس فدرال می‌تواند براساس اصل شصت و هفتم قانون اساسی و ماده (۹۷) آیین‌نامه داخلی، پیشنهاد رأی عدم اعتماد به صدراعظم فدرال را مطرح کند. این پیشنهاد باید به وسیله یک‌چهارم اعضای این مجلس یا یک گروه پارلمانی متشکل از حداقل یک‌چهارم اعضای آن امضا شود.

چنانچه ذیل اصل شصت و هشتم قانون اساسی و ماده (۹۸) آیین‌نامه داخلی مجلس فدرال آمده، هرگاه صدراعظم درخواست رأی اعتماد کند و این درخواست با موافقت اعضای مجلس فدرال مواجه نشود، رئیس‌جمهوری می‌تواند به پیشنهاد صدراعظم، ظرف مدت ۲۱ روز مجلس فدرال را منحل کند. حق انحلال با انتخاب صدراعظم جدید، توسط مجلس فدرال ساقط می‌شود.

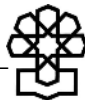
۳-۵-۱. استیضاح

قانون اساسی آلمان، قاعده‌ای پیرامون استیضاح ندارد. طبق اصل شصت و چهارم قانون اساسی، عزل و نصب وزرای فدرال به پیشنهاد صدراعظم فدرال با رئیس‌جمهوری فدرال است. در ماده (۱۰۰) آیین‌نامه داخلی مجلس فدرال از اصطلاح استیضاح بزرگ یا عمده، سخن گفته شده است. پیشنهاد استیضاح باید به صورت چاپی میان اعضای مجلس فدرال و دولت توزیع شود. رئیس مجلس باید دولت فدرال را از استیضاح مطلع و درخواست پاسخ کند. در صورت ارائه پاسخ دولت، استیضاح بلافاصله در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد.

نوع دیگری از استیضاح که در آیین‌نامه داخلی مجلس فدرال مطرح شده استیضاح جزئی است. در این مورد مجلس از دولت فدرال تقاضای تهیه اطلاعاتی پیرامون مسائل مطروحه معین و خاص را دارد. این سؤالات باید تقدیم رئیس مجلس شود (ماده (۱۰۴)). رئیس مجلس نیز باید از حکومت فدرال بخواهد تا پاسخ استیضاح جزئی را کتبی و ظرف مدت دو هفته ارسال کند. افزایش مهلت مقرر پس از مشورت با پرسش‌کننده، صورت می‌گیرد.

۴-۵-۱. پرسش

بر مبنای ماده (۵) آیین‌نامه داخلی مجلس فدرال، هر عضوی از اعضای مجلس فدرال حق پرسیدن سؤال از دولت فدرال را دارد. زمان‌های مختص پرسش در هر هفته نباید

در مجموع از ۱۸۰ دقیقه تجاوز کند و هر عضو مجلس می‌تواند در طول هفته، دو پرسش را با پاسخ شفاهی مطرح کند. پرسش‌ها در اوراق چاپی و مطابق مسئولیت وزارتخانه‌های دولت فدرال دسته‌بندی می‌شوند. پرسش‌ها باید به مسئولیت‌های مستقیم و غیرمستقیم دولت مربوط باشد و آنهایی که از اهمیت ملی برخوردارند برای جواب کتبی به دولت فدرال تقدیم می‌شوند. اگر جواب به‌صورت شفاهی باشد پرسش‌کننده می‌تواند تا دو پرسش تکمیلی دیگر نیز بپرسد. سایر اعضای مجلس نیز با اجازه رئیس مجلس در صورت مختل نشدن نظم جلسه و باقی ماندن وقت می‌توانند پرسش‌های تکمیلی دیگری را نیز مطرح کنند. اگر پرسش‌کننده غایب باشد پاسخ کتبی و اگر حاضر باشد پاسخ شفاهی ارائه می‌شود. پرسش‌کننده می‌تواند درخواست کند که سؤالاتش هنگام حضور وی پرسیده شود. دولت فدرال باید به پرسش‌هایی که به‌دلیل محدودیت وقت پاسخ داده نشده‌اند به‌صورت کتبی پاسخ دهد مگر اینکه پرسش‌کننده خود از پرسش انصراف دهد. هر عضو مجلس فدرال می‌تواند هر ماه، چهار پرسش را برای پاسخ کتبی تقدیم دولت کند.^۱ این پرسش‌ها باید ظرف مدت یک هفته توسط صدراعظم پاسخ داده شود. هم پرسش و هم پاسخ باید به‌صورت اوراق چاپی منتشر شود.

۵-۵-۱. درخواست حضور اعضای دولت در مجلس فدرال و کمیسیون‌ها

اصل چهل‌وسوم قانون اساسی اظهار می‌دارد مجلس فدرال و کمیسیون‌ها می‌توانند خواستار حضور هر عضو دولت فدرال در مجلس شوند. همچنین در ماده (۴۲) آیین‌نامه داخلی مجلس تصریح شده است مجلس فدرال می‌تواند با پیشنهاد یک گروه

1. Hironori Yamamoto, A comparative study of 88 national parliaments, Switzerland: Inter-Parliamentary Union, 2007, p.56.

پارلمانی یا ۵ درصد اعضای حاضر مجلس فدرال، عضوی از دولت را فراخواند.

۶-۱. نظارت پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

ابعاد نظارت پارلمان بر قوه مجریه و مرجعیت آن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در جدول ۱ آورده شده‌اند.

جدول ۱. ابعاد نظارت پارلمان بر قوه مجریه در جمهوری اسلامی ایران

پیشینی / پسینی	منبع قانونی نظارت	موضوع نظارت	نوع نظارت
پیشینی	اصل یکصدوسی و سوم قانون اساسی	رأی اعتماد به وزرا	نظارت سیاسی
پسینی	اصل هشتاد و هشتم قانون اساسی	سؤال از وزرا و رئیس جمهوری	
پسینی	اصل هشتاد و نهم قانون اساسی	استیضاح وزرا و رئیس جمهوری	
پیشینی	اصل هشتاد و هفتم قانون اساسی	رأی اعتماد به هیئت وزیران	نظارت تأسیسی
پیشینی	اصل یکصدوسی و ششم قانون اساسی	رأی اعتماد به وزرا در صورت تغییر ترکیب هیئت وزیران	
پسینی	اصل نود قانون اساسی	کمیسیون اصل نود	نظارت موردی
پسینی	اصل هفتاد و ششم قانون اساسی	تحقیق و تفحص	
پسینی	اصول هشتاد و پنجم و یکصدوسی و هشتم قانون اساسی	نظارت مجلس بر مصوبات دولتی	نظارت اطلاعاتی
	قوانین عادی	نمایندگان ناظر	
پیشینی	اصل پنجاه و دوم قانون اساسی	تصویب لایحه بودجه	نظارت مالی و بودجه‌ای
پسینی	اصول پنجاه و چهارم و پنجاه و پنجم قانون اساسی	نظارت بر اجرای دقیق بودجه سنواتی	

پیشینی / پسینی	منبع قانونی نظارت	موضوع نظارت	نوع نظارت
پیشینی	اصول هفتاد و هفتم و یکصد و بیست و پنجم قانون اساسی	نظارت بر انعقاد قراردادهای بین‌المللی	نظارت استصوابی
پیشینی	اصل هفتاد و نهم قانون اساسی	نظارت بر اعمال محدودیت‌های ضروری در شرایط جنگی و اضطراری	
پیشینی	اصل هشتادم قانون اساسی	نظارت بر دادن یا گرفتن وام و استقراض خارجی	
پیشینی	اصل هشتاد و دوم قانون اساسی	نظارت بر استخدام کارشناسان خارجی	
پیشینی	اصل هفتاد و هشتم قانون اساسی	نظارت بر تغییر خطوط مرزی	
پیشینی	اصل هشتاد و سوم قانون اساسی	نظارت بر فروش و انتقال نفایس ملی	
پسینی	اصل یکصد و سی و نهم قانون اساسی	نظارت بر صلح دعاوی مالی دولتی و عمومی و ارجاع به داوری	

گفتار دوم - نتایج مطالعه تطبیقی نظارت پارلمانی در انگلیس، فرانسه، آمریکا، ایتالیا و آلمان

با توجه به مطالعه تطبیقی شیوه‌های نظارت پارلمان در انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا و آلمان توصیه می‌شود موارد زیر مورد توجه نمایندگان مجلس شورای اسلامی قرار گیرند:

۱-۲. تقویت تحقیق و تفحص مستقیم

در کنگره آمریکا به دلیل تفکیک مطلق قوا، استیضاح وزیر وجود ندارد. با این حال کنگره برای تأیید صلاحیت مقام‌های عالی‌رتبه لشگری و کشوری جلسات استماعی را به صورت علنی و غیرعلنی برگزار می‌کند. در این جلسات، قانونگذاران از مراکز مطالعاتی مرتبط نیز به عنوان افراد مطلع دعوت می‌کنند. در برخی مواقع از مسئولان رده بالای احزاب مرتبط نیز دعوت به عمل می‌آید. این رویه در نظام پارلمانی آمریکا به عنوان تحقیق و تفحص مستقیم نامگذاری شده است. گاهی نیز از آن به عنوان نظارت چهره به چهره مسئولان رده بالای کنگره و دولت نام می‌برند. نتایج جلسات استماع، زیربنای برخی سیاست‌های پارلمانی آمریکا را شکل می‌دهد. رصد نظارت پارلمانی در سایر کشورها نیز نشان می‌دهد جایگاه تحقیق و تفحص مستقیم رو به افزایش است.

برگزاری و تقویت جلسات استماع علنی و محرمانه کمیسیون‌های مجلس با حضور نمایندگان دستگاه‌های اجرایی، مراکز مطالعاتی مرتبط، نمایندگان مطرح تشکلهای سیاسی و سازمان‌های مردم‌نهاد به تناسب موضوع می‌تواند در کاهش طرح سؤالات غیرضروری، پخته‌تر شدن سؤال و تقویت تعامل بین دولت و مجلس مؤثر باشد. از طرفی تداوم این رویه باعث می‌شود جایگاه کمیسیون‌های تخصصی مجلس در ساختار نظارت پارلمانی تقویت شود.

۲-۲. تعیین تقویم زمانی برای طرح سؤالات

در اکثر مجالس قانونگذاری در فواصل زمانی مشخص، یک روز را برای طرح پرسش نمایندگان اختصاص داده‌اند. تعیین تقویم‌های نظارتی در دستور کار مجلس علاوه بر

افزایش نظم جلسات مجلس، باعث می‌شود وزیر یا دستگاه سؤال‌شونده بتواند با برنامه‌ریزی دقیق‌تری در جلسات کمیسیون یا صحن علنی حضور یابد.

۲-۳. اولویت‌بندی سؤالات براساس امنیت و منافع ملی

نمایندگان در پارلمان‌های مورد مطالعه در طرح سؤالات خود به‌جای مطرح کردن دغدغه‌های ایالتی، مسائلی را به‌عنوان سؤال از دولت طرح می‌کنند که گستره آن بیشتر در سطوح ملی است. توصیه می‌شود قانونگذاران مجلس شورای اسلامی نیز بیشتر بر طرح سؤالاتی متمرکز شوند که گستره جامعه هدف آن فراتر از حوزه‌های انتخابیه و مرتبط با امنیت کلان کشور باشد.

۲-۴. تقویت ضمانت‌های اجرایی ابزارهای نظارتی مجلس شورای اسلامی

نظارت هنگامی اثربخش است که از ضمانت‌های اجرایی برخوردار باشد. به همین دلیل اکثر مجالس قانونگذاری، ضمانت‌هایی را برای پاسخگویی دولت پیش‌بینی کرده‌اند. برای مثال آیین‌نامه داخلی کنگره آمریکا برای طفره رفتن نماینده دولت از حضور در تحقیقات جلسات استماع کنگره، مجازات‌هایی را مشخص کرده است. در مجلس فرانسه نیز تدابیر لازم برای پاسخگویی دولتمردان در روند تحقیق و تفحص پیش‌بینی شده است. این امر باعث می‌شود آمار تحقیق و تفحص‌های بلا تکلیف کاهش یابد. به‌ویژه اینکه جدول ۲ نیز نشان می‌دهد آمار تحقیق و تفحص‌های بلا تکلیف مجلس شورای اسلامی نسبتاً زیاد است.

جدول ۲. آمار تحقیق و تفحص‌های بلا تکلیف از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی

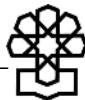
دوره	تعداد کل تقاضای تحقیق و تفحص	گزارش نهایی	بلا تکلیف	رد در صحن علنی
اول	۰	۰	۰	۰
دوم	۶	۱	۵	۰
سوم	۱۳	۶	۶	۱
چهارم	۱۸	۱۱	۵	۲
پنجم	۱۳	۵	۴	۴
ششم	۲۸	۱۶	۶	۶
هفتم	۳۰	۱۲	۷	۱۱
هشتم	۳۷	۱۴	۱۸	۵
اجلاسیه اول دوره نهم	۵۵	۰	۰	۱۸

۲-۵. تشکیل کارگروه تخصصی برای تعیین ضرورت و اهمیت سؤالات

تقدیمی

بررسی آیین‌نامه‌های اجرایی پارلمان‌های کشورهای مورد مطالعه نشان می‌دهد اکثر آنها به‌منظور ساماندهی سؤالات تقدیمی، سقف مشخصی را برای آنها مشخص کرده‌اند. این کار علاوه بر ارتقای سطح کیفی سؤالات، هزینه‌های مجلس را نیز کاهش می‌دهد. هزینه‌های طرح سؤال برای مجالس قانونگذاری به حدی است که اکثر آنها زمان پاسخگویی به سؤالات را بین ۴ تا ۶ دقیقه اعلام کرده‌اند.

توصیه می‌شود در آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مرجعی برای تعیین ضرورت‌ها و اهمیت طرح سؤالات مشخص شود. به‌نظر می‌رسد کمیسیون‌های تخصصی به تناسب نوع سؤال مرجع مناسبی برای تعیین اهمیت و ضرورت طرح سؤال باشند.

۶-۲. توجه به دیپلماسی عمومی در فرآیند نظارت پارلمانی

در برخی نظام‌های پارلمانی مانند ایتالیا فعالیت‌های نظارتی مجلس به صورت بولتن یا خبرنامه پارلمانی منتشر و به اطلاع افکار عمومی می‌رسد. این امر باعث می‌شود شناخت یا حمایت‌های مردمی از اقدامات نمایندگان افزایش یابد.

در سیاستگذاری عمومی، نهادی موفق‌تر است که بتواند امواج مترکم حمایت‌های مردمی را به‌عنوان پشتوانه سیاستگذاری‌های خود ذخیره کند. توصیه می‌شود نمایندگان جنبه اطلاع‌رسانی عمومی از فعالیت‌های نظارتی خود را تقویت کنند. یقیناً شناخت مردم از اقدامات نظارتی قانونگذاران در صورتی که با منافع ملی و نیازهای واقعی جامعه منطبق باشد، مشروعیت و سرمایه اجتماعی نظارت پارلمانی را افزایش خواهد داد. از طرفی فشار افکار عمومی به دستگاه اجرایی باعث می‌شود محذورات دستگاه اجرایی مربوطه برای اجرا نکردن کاستی‌های مورد نظر نمایندگان افزایش یابد.

منابع و مآخذ

۱. هاشمی، محمد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۶، ص ۱۵۶.
۲. قاضی، ابوالفضل. بایسته‌های حقوق اساسی، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۰، ص ۲۵۴.
۳. ابوالحمد، عبدالحمید. مبانی سیاست، چاپ ششم، ج ۱، تهران، انتشارات توس، ۱۳۷۰، ص ۱۹۲.
۴. بلاندل، ژان. حکومت مقایسه‌ای، ترجمه علی مرشدی‌زاد، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۳۵۸.
۵. زارعی، حسین. مطالعه تطبیقی قانونگذاری، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۴، ص ۱۷۰.
۶. اولسون، دیوید. نهادهای مردم‌سالار قانونگذاری، ترجمه علیرضا طیب، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ۱۳۸۲، ص ۱۴۴.

۷. مدنی، سیدجلال‌الدین. حقوق اساسی تطبیقی، تهران، انتشارات پایدار، ۱۳۷۹، ص ۱۷۷.
۸. مشیری، ابوالقاسم. تاریخ سیاسی آمریکا، تهران، انتشارات اشرفی، ۱۳۶۱، ص ۱۷۷-۱۷۸.
9. Shepard,mark Administrative Review and Oversight: The Experience Of Westminster-as cited in Trends in Parliamentary Oversight,eds: Pelizzo,Riccardo,Stapenhurst,Rick and Olson,David(world Bank Institute).
10. Irwin Helen, Opportunities for Backbenchers. In Michael Ryle And Peter G. Richrds ,(eds),The Commons Under Scrutiny,London:Routledge,1988,pp.77-82.
11. Slik and walters,r.How Parliament Works,Longman,4th edn,1998,pp.186-188.
12. Hironori Yamamoto, A comparative study of 88 national parliaments,Switzerland:Inter-Parliamentary Union,2007, p .58.
13. P.Leyland and G.Anthony,Administrative Law,Oxford:Oxford University Press,2005,p.146.
14. <http://congressionalconstitutioncaucus-garrett.house.gov/resources/us-constitution>.
15. Service Des Affaires International Et de Defence,The National Assembly In The French Institutions,Translated from French by M.Declan Mc Cavana,33,rue Saint-Dominique-75355 Paris cedex 07,www.assemblee-nationale.fr,2011,p.361-362.
16. Hironori Yamamoto, A comparative study of 88 national parliaments,Switzerland:Inter-Parliamentary Union,2007,p.58
17. Article 144-2, http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#P1649_224365.
18. Article 132 (298), http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#P1649_224365.
19. http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#titre_5.
20. Rule110-111-112, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.

21. Rules 128, 129, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
22. 130-135, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
23. 136-138, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
24. Rule 143, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
25. Rule 141, 142, Rules of production chamber of Italy, http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBRE_OF_DEPUTIES.pdf.
26. Hironori Yamamoto, A comparative study of 88 national parliaments, Switzerland: Inter-Parliamentary Union, 2007, p. 56.

شماره مسلسل: ۱۳۵۰۶

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: نظارت پارلمان بر قوه مجریه (۲) مطالعه موردی انگلیس، آمریکا، فرانسه، ایتالیا، آلمان و جمهوری اسلامی ایران

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات پارلمانی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: سمیه زمانی، محمد توپچیان

ناظر علمی: مصطفی دلاورپور اقدم

سایر همکاران: سیدحسین حسینی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار ادبی: قاسم میرخانی

واژه‌های کلیدی:

۱. نظارت پارلمانی

۲. استیضاح

۳. طرح سؤال

۴. تحقیق و تفحص

۵. اعلام جرم

۶. جلسه استماع

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۱/۱۵